70 ГОДИНИ ДИКПО - Варна

ЕДИН ОТ ПЪРВИТЕ

ШУМЕНСКИ УНИВЕРСИТЕТ

ДЕПАРТАМЕНТ ЗА ИНФОРМАЦИЯ, КВАЛИФИКАЦИЯ И ПРОДЪЛЖАВАЩО ОБРАЗОВАНИЕ ВАРНА

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

„Образование на бъдещето – предизвикателства пред квалификацията на педагогическите специалисти"

03 – 04.10.2025 г.

Форумът е посветен на 70 години от създаване на ДИКПО – Варна.

УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО
"ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ"

СЪДЪРЖАНИЕ

Бошнакова, Д. **Образование на бъдещето: предизвикателства и възможности за изграждане на медийно грамотна педагогическа общност** 6

Вичева, З. **Елементарни текстови задачи. Подготовка на седемгодишните деца за училище** 19

Георгиева, К., Трифонова, М. **Училището като учеща се организация в контекста на НВО в 7. клас** 26

Георгиева, С. **Модел за мониторинг на квалификационната дейност на педагогическите специалисти на институционално равнище** 34

Гочева, И. **Формиране на умения за безопасно поведение при природни бедствия чрез използване на изкуствения интелект в часа на класа във втори клас** 46

Градинаров, П., Иванов, И., Павлов, М. **Добри практики за използване на виртуална и добавена реалност в образованието чрез достъпни приложения и устройства** 49

Димитрова, Р. **Едно мнение за интерактивната среда и значението ѝ в днешно време** 55

Джуров, Д. **CREATIVE COMICS CENTER – отборна мисия с изкуствен интелект** 59

Игнатова, М. **STEM в начален етап: предизвикателства, стратегии и практически насоки за учители** 63

Ковчазова, В. **Образование и професионално развитие на съвременните детски учители** 74

Кожухарова, П. **Динамика на ценностните нагласи при ученици в прогимназиалния етап на училищното образование** 83

Колева, С. **Професионалният профил на началния учител – историческа еволюция, съвременни стандарти и проекции в бъдещето** 92

Колишев, Н. **Система от цели на възпитанието** 105

Кюркчийска, В. **Компетентности на началния учител** 118

Лечев, В. **Формиране на музикални компетентности чрез обучението по музика** 130

Матева, Т., Иванов, И. **Дигитални ресурси по дисциплината безопасност на движението по пътищата (обзор и оценка)** 140

Милошева-Димчева, Г. **Изкуственият интелект в час по история и цивилизации – урок за 10. клас** 145

Минчева-Ризова, М. **Спазването на правата на детето като гаранция за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст** 155

Николова, Я. **Образование на бъдещето между традицията и иновациите** 166

Панова, Д. **Продължаваща квалификация на педагогическите специалисти чрез програмата „ЕРАЗЪМ+“** 175

Петрова - Павлова, П. **Изкуственият интелект в началното училище: урок по математика за видове триъгълници според страните** 184

Ризов,И. **В кръга на играта–още веднъж за интерактивността и игровото обучение** 192

Сабриева, С., Трифонова, М. **Географията като интердисциплинарен подход за решаване на литературни казуси** 202

Стоянова, И. **Адаптацията в детската градина–важен фактор за развитие на уменията на децата от предучилищна възраст** 210

Томова, М. **Психодрама метода в контекста на ученето през целия живот** 220

Фучик, Й. **Изкуственият интелект в учебния процес** 228

Христова, Д. **Прилагане на изкуствен интелект в урока по предприемачество: стимулиране на креативното мислене чрез иновации** 234

Христова, М. **Творческа работилница за уроци – една иновация на колеж – Добрич** 239

Чакъров, В. **Съвременният урок по илюстрация в гимназиален етап** 249

Янакиева, Р. **Използване на изкуствения интелект в урок по обща теория на счетоводната отчетност в X клас** 254

Petranka Ivanova, P., Ivanov, I., Ilieva, Z. **Application of generative algorithms in foreign language teaching** 260

Stanchev, E. **Comparing LLM-generated and teacher feedback on medical ESP writing** 267

ПРОФЕСИОНАЛНИЯТ ПРОФИЛ НА НАЧАЛНИЯ УЧИТЕЛ – ИСТОРИЧЕСКА ЕВОЛЮЦИЯ, СЪВРЕМЕННИ СТАНДАРТИ И ПРОЕКЦИИ В БЪДЕЩЕТО

СИЙКА КОЛЕВА

THE PRIMARY SCHOOL TEACHER'S PROFESSIONAL PROFILE – HISTORICAL EVOLUTION, CONTEMPORARY STANDARDS AND FUTURE PERSPECTIVES

SIYKA KOLEVA

Abstract: *The article analyses regulatory frameworks and competency requirements, offering a future-oriented perspective on the teacher's role in an increasingly digital and globalized educational environment.*

Keywords*: teacher competencies; professional profile; education; future*

Настоящото научно изследване е разработено по проект „Игровизацията в образователния процес" на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски", № РД-08-122/06.02.2025 г.

На 29 август 1878 г. е утвърден първият нормативен акт за образованието. В него се установяват отличителните признаци на българската образователна система, определя се целта на училището и изискванията към учителите. През изминалите близо 150 години до съвременния Закон се преосмислят и променят възгледите за образованието и разбирането за ролята на учителя.

Исторически контекст

В „Привременния устав за народните училища" от 1878 г. учителят трябва да има „законно право" да преподава и „потребните нравствени качества, способности и познания, които се изискват за преподаването на предметите", да работи усърдно и да се ползва „с уважение от учениците и обществото" [5, с. 76].

Петдесет години по-късно, съгласно тогавашния просветен закон, учителите са длъжни да имат подходящо образование и „да водят обучението по предписаните програми и инструкции и да имат примерно поведение“ [6]. Сто години след първия нормативен документ учителите трябва „да имат добра идейно-политическа, научна, педагогическа и особено трудова и практическа подготовка“ [7]. В Закона от 2016 г. учителят е педагогически специалист с професионален профил, който посочва нужните компетентности – съвкупност от знания, умения и отношения [8].

През 1878 г. „целта на първоначалните училища е да учат децата на четене и писане, да развиват в тях началните религиозни и нравствени понятия и да им дават първоначални полезни познания“ [5, с. 69]. В началото и до средата на XX в. целта на първоначалните училища е „да положат основа за цялостно и хармонично развитие на децата“ [6]. През втората половина на миналия век задачата на училището е „да подготвя младежта за живота в социалистическото и комунистическото общество, като свързва обучението и възпитанието с обществено полезен и производителен труд“ [7]. Днес целта е цялостно развитие на личността, формиране на активни, компетентни, толерантни и отговорни граждани, способни да разбират глобалните процеси и да се ориентират в съвременния свят, мотивирани да учат през целия живот, подготвени за обществото на бъдещето [8].

За 150 години се извършват мащабни трансформации в общественото развитие – социални, икономически, технологични, политически, културни. Усъвършенстват се законите. Променят се очакванията за образованието и претенциите към училището. Учителят остава постоянната величина, благодарение на която се постигат образователните и възпитателните цели. Изискванията към него се допълват и разширяват – от източник на знания и модел за поведение до компетентен авторитет, който мотивира личностното развитие, учи учениците как да учат и да проявяват самостоятелност. Историческата ретроспекция показва темповете на промяната, а когато те са с дигитална скорост, въпросът е какъв компетентностен профил трябва да притежава началният учител, за да се реализира успешно в продължение на десетилетия, да подготвя ученици за неизвестни професии и предизвикателства?

Професионалната квалификация следва да се разглежда в рамките на държавния образователен стандарт, но и в контекста на устойчивост и конкурентност на знанията, приложимост на уменията и проактивни нагласи, способност за адаптация и мислене в перспектива. Квалификацията е придобито образователно ниво, но и процес на постоянно усъвършенстване, изискващ гъвкавост и компетентности с наднационална употребимост. Профилът на началния учител е нормативно зададен, но той е и отправна точка за творческо и критично развитие на професионалните умения в отговор на променящата се образователна реалност.

Предмет на това изследване е професионалният профил и професионалната квалификация на началния учител.

Целта е да се анализират компетентностите, необходими за заемане и изпълняване на длъжността, и да се предложи хипотеза за надграждането им спрямо изискванията на бъдещето.

Терминологични уточнения

За настоящото проучване приемаме седните дефиниции:

- квалификация – „официален резултат от процес на оценяване и валидиране, получен, когато компетентен орган определи, че дадено лице е постигнало резултати от ученето, съответстващи на определени стандарти“ [15, с. 20];
- професионална квалификация – „мярка за степента на владеене на знания, умения и професионално значими качества, придобити чрез обучение или трудов опит“ [13, с. 17];
- образователно и квалификационно ниво – „съвкупност от знания и умения, необходими за изпълнението на определена длъжност“ [13, с. 17];
- професионален профил – необходимите компетентности за: заемане и изпълняване на определена длъжност; определяне на приоритети за професионално усъвършенстване; кариерно развитие; подпомагане на самооценката; атестиране [10];
- компетентност – „способност за използване на знания, умения и личностни, социални и/или методологични

способности в работни или учебни ситуации и в професионалното и личностното развитие“ [15, с. 20];

- знания – „резултатът от усвояване на информация в процеса на учене ... съвкупност от факти, принципи, теории и практики ...“ [15, с. 20];
- умения – „способността за прилагане на знания и използване на ноу-хау при изпълнение на задачи и решаване на проблеми“ [15, с. 20];
- отношения – участва в българския нормативен контекст, но без ясна формулировка. В Националната стратегия за учене през целия живот понятието се използва в дефиницията на термина „ключова компетентност“ като синоним на „нагласи“ [14, с. 62];
- нагласи – „описват предразположението и начина на мислене за действие или реагиране на идеи, лица или ситуации“ [16, с. 189/7].

Професионална квалификация „начален учител“

Съгласно държавния образователен стандарт (ДОС) за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти „лицата придобиват професионална квалификация „учител“ при условията и по реда на Наредбата за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“ [10]. Държавните изисквания определят компетентностите, нужни за постигане на професионална квалификация „начален учител“ [11].

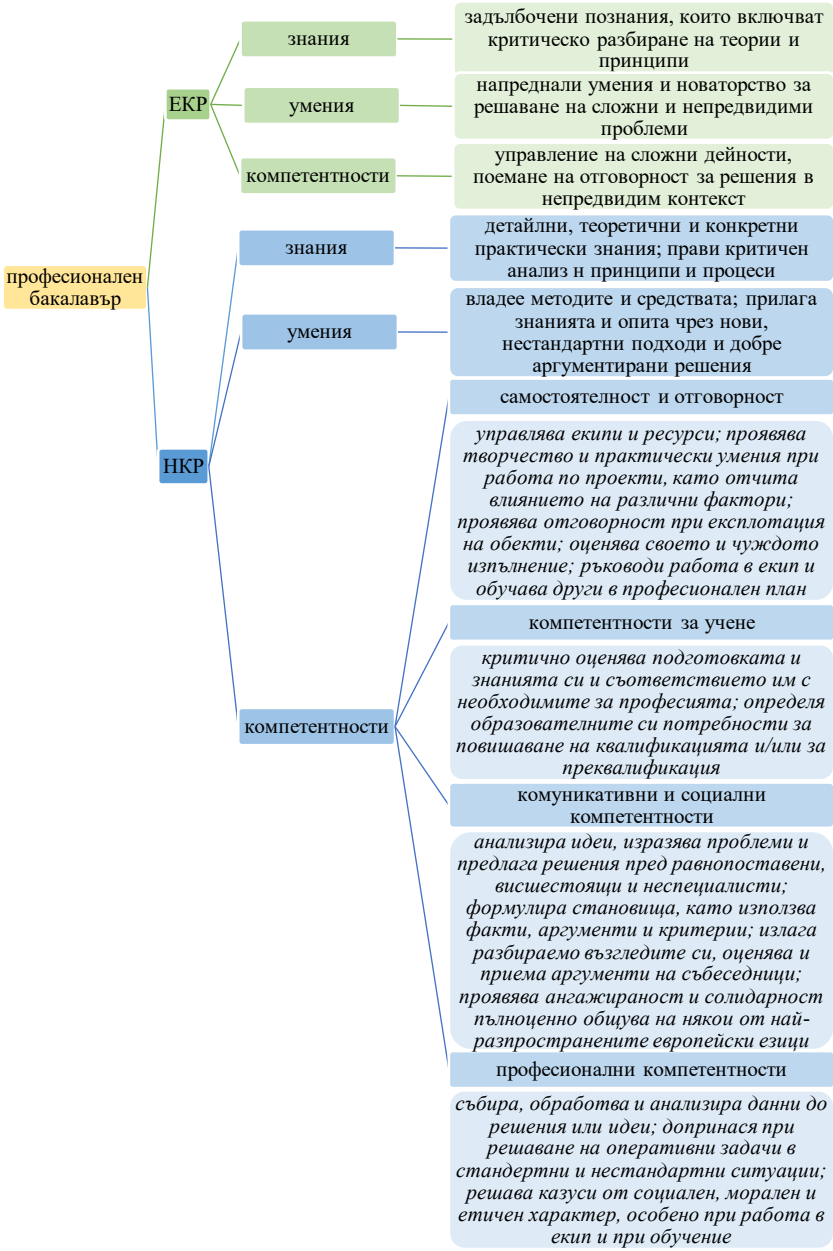
В ДОС са отбелязани две групи компетентности. Държавните изисквания за „начален учител“ посочват седем (Фигура 1). В двата документа са отразени нормативно дефинираните очаквания, свързани със знания, умения, професионално поведение, социални и етични нагласи. Акцентът е върху конкретната педагогическа среда, в която началният учител изпълнява своите функции, свързани с обучението, възпитанието и социализацията на учениците, с ефективното взаимодействие с участниците в образователния процес за постигане целите на обучението и подпомагане личностното развитие на подрастващите.

начален учител
педагогическа компетентност
първоначална професионална подготовка (педагогическа, психологическа, методическа, специално-предметна)
планиране на урок или на педагогическа ситуация
организиране и управление на образователния процес
оценяване на напредъка на децата/учениците
управление на процесите в отделни групи или паралелки от класове
социална и гражданска компетентност
работа в екип
работа с родители и други заинтересовани страни
идентифицира потребностите си от продължаваща квалификация, определя и постига цели, ориентирани към непрекъснато професионално развитие
преподаване
знания, умения и отношения за организиране на обучението, осъществяване на преподаването и подпомагане на ученето
взаимоотношения с учениците
знания, умения и отношения за ефективно взаимодействие с учениците при преподаване и в ситуации, свързани с личностното им развитие и междуличностните взаимоотношения в ученическата общност
взаимоотношения с другите педагогически специалисти
знания, умения и отношения за ефективни взаимоотношения с другите педагогически специалисти за постигане целите на обучението и личностното развитие на учениците
лидерство
знания, умения и отношения за ролята на учителя като лидер, който мотивира учениците да участват в дейности, насочени към личностното им развитие, стимулира иновативност и креативност, ефективно подготвя учениците за предизвикателствата, пред които предстои да се изправят
работа с родителите и семейната общност
знания, умения и отношения за ефективно взаимодействие с родителите и други представители на семейната общност
възпитателна работа
знания, умения и отношения за подпомагане на процеса на личностно развитие на учениците като индивидуалности и членове на обществото
работа в мултикултурна и приобщаваща училищна среда
знания, умения и отношения в областта на приобщаващото, интеркултурното и гражданското образование

Фиг. 1: Компетентности на началния учител според държавния образователен стандарт за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти и според държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“

За да се разшири и допълни концепцията за професионалния профил на началния учител, очертана от нормативната рамка, следва да се добави преглед на необходимото образователно и квалификационно ниво за изпълнение на длъжността. В Национална класификация на професиите и длъжностите са определени десет нива, като минималното образователно и квалификационно ниво за заемане на длъжността „начален учител“ е ниво пет – образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър по ...“ [13, с. 531]. Първоначалната квалификация, придобита при завършване на формално образование, осигурява специализирана професионална подготовка и придобиването на компетентности съгласно Националната квалификационна рамка.

По-широк контекст на квалификацията и допълнителен ориентир за компетентностите в профила на началния учител дават Националната квалификационна рамка и Европейската референтна рамка на ключовите компетентности за учене през целия живот. Първата представлява инструмент, който определя осем нива на квалификация, съответстващи на европейските норми. Националните стандарти описват подробно структурата на резултатите от обучението, на очакваната професионална и личностна зрялост – какво трябва да се знае, умее и демонстрира за ефективна реализация в реална работна среда. Европейските критерии са насочени към способността за трансфер и развитие – умението да се учи, да се мисли критично, да се адаптират и прилагат знанията в нови ситуации, да се действа автономно и отговорно. И двете рамки са базирани на резултата от обучението, като в настоящото изследване разглеждаме само придобитите от професионалния бакалавър знания, умения и компетентности при завършване на учебния процес (Фигура 2).

професионален бакалавър
ЕКР
знания
задълбочени познания, които включват критическо разбиране на теории и принципи
умения
напреднали умения и новаторство за решаване на сложни и непредвидими проблеми
компетентности
управление на сложни дейности, поемане на отговорност за решения в непредвидим контекст
НКР
знания
детайлни, теоретични и конкретни практически знания; прави критичен анализ н принципи и процеси
умения
владее методите и средствата; прилага знанията и опита чрез нови, нестандартни подходи и добре аргументирани решения
компетентности
самостоятелност и отговорност
управлява екипи и ресурси; проявява творчество и практически умения при работа по проекти, като отчита влиянието на различни фактори; проявява отговорност при експлотация на обекти; оценява своето и чуждото изпълнение; ръководи работа в екип и обучава други в професионален план
компетентности за учене
критично оценява подготовката и знанията си и съответствието им с необходимите за професията; определя образователните си потребности за повишаване на квалификацията и/или за преквалификация
комуникативни и социални компетентности
анализира идеи, изразява проблеми и предлага решения пред равнопоставени, висшестоящи и неспециалисти; формулира становища, като използва факти, аргументи и критерии; излага разбираемо възгледите си, оценява и приема аргументи на събеседници; проявява ангажираност и солидарност пълноценно общува на някои от най-разпространените европейски езици
професионални компетентности
събира, обработва и анализира данни до решения или идеи; допринася при решаване на оперативни задачи в стандертни и нестандартни ситуации; решава казуси от социален, морален и етичен характер, особено при работа в екип и при обучение

Фиг. 2: Знания, умения и компетентности на професионалния бакалавър според Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот (ЕКР) и според Националната квалификационна рамка (НКР)

Действащите в момента стандарти определят следните минимални изисквания към профила на началния учител:

- притежава образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър по ...“ и професионална квалификация „начален учител“;
- владее комплекс от педагогически, социални и граждански компетентности;
- управлява отговорно, критично и креативно сложни дейности и оценява резултатите от тях, собственото си участие и необходимостта от професионално развитие;
- демонстрира готовност за непрекъснато учене и способност за ефективно преподаване, възпитателна работа и създаване на подкрепяща и приобщаваща среда;
- изгражда позитивни отношения с всички участници в образователния процес;
- общува компетентно, ангажирано и пълноценно на български и на някои европейски езици.

Проекции в бъдещето

Като задължително условие в нормативните изисквания е заложена готовността и способността на началния учител да проектира себе си и професионалното си развитие в бъдещето, да актуализира знанията, уменията и компетентностите си. Новото време не може да бъде предвидено, но учителите трябва да бъдат готови за него и за следващото поколение ученици, които по-лесно манипулират с технологиите, повече взаимодействат с изкуствен интелект и предпочитат дигиталната комуникация. Как да се разчита на традицията и опита, като в същото време се надградят съвременните стандарти, така че началният учител да развива ефективна дейност днес и в училището на утрешния ден?

Според М. МакКриндъл поколението „Бета“ (родени между 2025 и 2039 г.) ще живее без географски граници в условията на пълна интеграция на изкуствен интелект и хиперсвързаност и това

ще повлияе върху образователния процес. Учителите ще си взаимодействат с изкуствения интелект като с педагогически съучастник, за да организират персонализирано, гъвкаво обучение [18]. Видоизмененията ще са интензивни и глобални. В същото време „Бета“ поколението, както и следващото, ще бъдат обучавани от тези специалисти, които днес са в университетите или сега започват професионалния си път. В Knowmad Society[1], под редакцията на футуриста Д. Моравец, се посочва парадоксът, че всички сме продукт на традиционната училищна система, а сме натоварени със задачата да проектираме образование, релевантно на бъдещето. Това често води до несъзнателно възпроизвеждане на стари идеи, на средата, в която самите ние сме възпитавани [19]. Реален е рискът да напредваме технологично, но не и идейно – да градим модерна инфраструктура върху остарели педагогически парадигми. Учителите, подготвени според днешните стандарти, ще бъдат провокирани да управляват процес на преподаване и учене в изцяло различни условия. Те ще преподават съдържание, ще формират нагласи, модели на мислене и поведение в бързо развиващо се, взаимосвързано, взаимозависимо и многообразно общество. В условията на изключителна мобилност, интелигентни системи и виртуални общности, те ще градят у учениците си способност да се ориентират в света на преплетени език, култура, идентичност, в който все по-важен ще е капацитетът да се разбират локални, глобални и интеркултурни въпроси, да се оценяват различни гледни точки. Умението за осъзнато поведение в глобално свързания свят може да се формира само от учители с широк мироглед и критична преценка. В свят без граници, учителите трябва да имат високо ниво на глобална култура и компетентност, отбелязва В. Гюрова [4]. Самите те трябва да имат умения, свързани с културна чувствителност, междуличностна комуникация, критично мислене и гражданска ангажираност.

[1] Knowmad Society (Общество на знаещите номади): понятието „knowmad“, съставено от английските думи „know“ (знам) и „nomad“ (номад), обозначава самостоятелна, креативна и адаптивна личност, която може да прилага знанията си в различен контекст.

В образователната реалност на бъдещето – техноцентрична, хиперсвързана и често виртуална, учителят ще придава човешкото измерение на дигитализирания учебен процес. Емоционалната му компетентност, способността за съпричастност, подкрепа и изграждане на доверие ще са критично важни за постигане на образователните цели в доминирания от цифровата логика свят. Както посочва Н. Витанова, във високотехнологичното училище на бъдещето учителят ще се наложи да трансформира основната си роля и от източник на информация да стане източник на въпроси, консултант, фасилитатор, наставник, ментор, треньор [3]. Модерното училище изисква организирането на образователен процес на базата на емпатия, разбиране на мотивите за поведението на учениците и ефективно общуване и взаимодействие с тях. Представяйки постмодерната философия на образованието И. Иванов разглежда учителя като:

- „социален работник“ и „социален мениджър“, който влияе върху ценностната мотивация на младия човек, помага му да намери „основание“ за своя живот;
- партньор, с когото ученикът комуникира откровено без дистанцията на властта при взаимно уважение;
- организатор в придобиването на нови знания, а не техен основен източник;
- част от екип учители, с които съвместно планира „демократичен“, „диалогичен“, „антиавторитетен“ и „неекспертен“ учебен процес [9, с. 291-293].

Какъв трябва да бъде професионалният профил на началния учител, за да остане валиден във времето? Отговорът може да се търси в баланса между исторически утвърдените ориентири – нравственост, личен пример и обществено доверие, и съвременните стандарти, които следва да се надградят с глобална компетентност, изразяваща се в „съчетание от знания, умения, нагласи и ценности, прилагани успешно в контекста на глобални въпроси или интеркултурни ситуации“ [22] и емоционална компетентност, която „обхваща способността да се наблюдават собствените и чуждите чувства и емоции, да се прави разграничение между тях и тази информация да се използва за насочване на мисленето и поведението“ [21, p. 189].

ЛИТЕРАТУРА

1. **Анчева-Пандулчева**, Д., 2013. Към разбирането на компетентностния подход в образованието: термините от европейските стратегически документи в текстове на български език. Втори научен семинар на докторанти, постдокторанти и млади учени на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", 6 юни 2013. Велико Търново, Фабер, с. 257-266. Достъпно на: https://da.uni-vt.bg/pubinfo.aspx?p=29920 [прегледано на 2025-06-30].
2. **Витанова**, Н., 2020. Професии на бъдещето в сферата на образованието. Достъпно на: https://conference-pf.shu.bg/files/2020/dokladi/n-i-vitanova.pdf [прегледано на 2025-07-31].
3. **Витанова**, Н., 2023. Образование на бъдещето – теоретични проекции. Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуствата, Книга Педагогически науки, Том 116, с. 58-90. Достъпно на: https://digital.libsu.uni-sofia.bg/bg/v/39535 [прегледано на 2025-07-31].
4. **Гюрова**, В., 2018. Защо само педагогическа компетентност не е достатъчна за учителя на 21 век? Е-списание „Педгогически форум“, бр. 3, с. 3-19. Достъпно на: https://www.dipkusz-forum.net/article/111/zasho-samo-pedagogicheska-kompetentnost-ne-e-dostatchna-za-uchitelya-na-21-vek [прегледано на 2025-07-31].
5. **Дринов**, М. 1915. Съчинения. Трети том. София, Държавна печатница.
6. **Закон за народното просвещение.** 1909. Държавен вестник, бр. 49, 05.03.1909 г. Достъпно на: http://sever.libraryvt.com//bg/lister.php?iid=DO-8S0015072&page=49 [прегледано на 2025-07-29].
7. **Закон за по-тясна връзка на училището с живота и за по-нататъшното развитие на народното образование в НР България**. 1959. София, Профиздат. Достъпно на: https://www.nmogabrovo.com/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8-%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8_d3393_l4.html [прегледано на 2025-07-29].
8. **Закон за предучилищното и училищното образование**. 2016. Достъпно на: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136641509 [прегледано на 2025-06-30].
9. **Иванов**, И., 2004. Теории за образованието. Шумен, Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“.

10. **Наредба № 15 от 22 юли 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти**. Достъпно на: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137195301 [прегледано на 2025-07-03].
11. **Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация "учител"**. В сила от учебната 2017/2018 година. Приета с ПМС № 289 от 07.11.2016 г. Достъпно на: https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136927893 [прегледано на 2025-07-03].
12. **Национална квалификационна рамка на Република България.** Приета с РМС № 96/02.02.2012 г. Достъпно на: https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=719 [прегледано на 2025-07-03].
13. **Национална класификация на професиите и длъжностите**. 2011. София, ИК „Труд и право“. Достъпно на: https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pages/Classifics/NKPD-2011_1-928.pdf [прегледано на 2025-07-03].
14. **Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 г.** Достъпно на: https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880 [прегледано на 2025-07-03].
15. **Препоръка на Съвета от 22 май 2017 година** относно Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот и за отмяна на препоръката на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 г. за създаване на Европейска квалификационна рамка за обучение през целия живот. Официален вестник на Европейския съюз, 15.06.2017, с. 15-28. Достъпно на: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017H0615(01) [прегледано на 2025-07-03].
16. **Препоръка на съвета от 22 май 2018 година** относно ключовите компетентности за учене през целия живот. Официален вестник на Европейския съюз, 04.06.2018, с. 1-13. Достъпно на: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=GA [прегледано на 2025-07-03].
17. **Препоръка на съвета от 22 май 2019 година** относно всеобхватен подход към преподаването и изучаването на езици. Официален вестник на Европейския съюз, 05.06.2019, с. 15-22. Достъпно на: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(02) [прегледано на 2025-07-03].

18. **McCrindle**, M., 2025. Reimagining education towards 2035. Available from:https://www.researchgate.net/publication/392834185_Reimagining_education_towards_2035 [viewed 2025-07-31].
19. **Moravec, J. W.** (Ed.). 2013. Knowmad Society. Minneapolis, Education Futures. Available from: https://www.researchgate.net/publication/324918906_Knowmad_Society [viewed 2025-07-31].
20. **Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. The OECD PISA global competence framework.** 2018. Available from: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/global-competence/Handbook-PISA-2018-Global-Competence.pdf [viewed 2025-08-02].
21. **Salovey, P. & Mayer, J. D**. 1990. Emotional intelligence. Imagination, Cognition, and Personality, 9, 185-211. Available from: http://nwkpsych.rutgers.edu/~kharber/emotions/Class%20Readings/PSYCHOLOGY%20OF%20EMOTIONS%20READINGS%202021/Salovey.Meyer.Emotional.Intelligence.1989_90.pdf [viewed 2025-08-02].
22. https://www.oecd.org/en/topics/global-competence.html [viewed 2025-08-02].

ас. д-р Сийка Димитрова Колева,
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“,
Колеж – Добрич,
катедра „Науки за образованието“,
e-mail: s.koleva@shu.bg